

Històries naturals

Esbarzerant-se en un espès esbarzer incombustible

Martí Domínguez

Lisc l'article de Daniel Climent "Barroc albarzer", publicat a l'últim número de la revista *Mètode* (55). És sorprenent la fecunda literatura que ha originat aquesta rosàcia, des d'una bona rècua de topònims fins a un ben nodrit grup de llegendes. El topònim més conegut potser és el de la Zarzuela, el palauet situat al Real Sitio del Pardo, prop de Madrid, el nom del qual al·ludeix als esbarzers que inicialment el rodejaven. A més a més, com que a l'inici del segle XVII s'hi representaven unes particulars composicions dramàtiques que alternaven fragments parlats i cantats, aquestes van rebre el nom de *zarzuelas*.

La història dels homes és plena de gom a gom de peripècies semblants. El palau de la Zarzuela i l'opereta tenen un mateix i únic origen, l'intractable i punxegut esbarzer. Segons ens explica Climent, el fitònim català més antic és *barça*: el sufix *-ça* és emparentat amb l'èuscar *-tza*, indicador de col·lectivitat (l'esbarzer creix per l'amurgonament de la planta i s'expandeix amb rapidesa: fins a set centímetres el dia); en català, per a indicar una planta productora de fruits s'hi afegeix el sufix *-er(a)* (com ara *taronjer*, *garrofer*...), d'on vindria el mot *barzer*; posteriorment, s'hi aglutinarien els articles que el precedeixen, el plural *els> els barzers> esbarzer*, i l'àrab *al> al barzer> albarzer* (com *albergina*, *albercoc*, *alfàbega*...).

Segurament, aquestes divagacions etimològiques us semblen un poc esquerpes. Però tot al voltant de l'esbarzer o albarzer té aquestes connotacions. Els estudiosos d'aquesta planta formen dins de la botànica un conjunt aïllat (els batòlegs, del grec *batos*, 'esbarzer'). Perquè des del punt taxonòmic l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*) i la resta d'espècies pròximes formen un grup complexíssim, amb desenes d'espècies de molt complicada diferenciació taxonòmica. Com diu Climent: "Les barces del gènere *Rubus* constitueixen un embull tan impenetrable al caminant com al botànic, amb el perill de, si s'hi entra, quedar enganxat i immobilitzat intel·lectualment."

Però, sens dubte, entre totes les espècies d'esbarzers la meua preferida és *Rubus sanctus*. Aquesta espècie creix a l'Orient Pròxim, i el singular nom és degut al fet que hom pensa que en aquesta planta s'aparegué Déu a Moisès, al Sinaí. Segons l'Èxo-

de (3:2), un dia de molta xafogor, Moisès va veure un esbarzer ardent, però sense consumir-se, i va sentir una veu que li deia: "Sóc qui sóc." Aquesta veu també li va ordenar que tornara a Egipte, que alliberara els hebreus i que, juntament amb els pastors sinaïtics, envairen la Terra Promesa.

Per aquesta inaudita circumstància d'ardent però incombustible, l'esbarzer es va transformar en símbol de la virginitat de Maria, "que porta les flames de l'amor diví sense ser consumida

per la luxúria" (Habanus Maurus, *De Universo*). Sant Proclus va expressar la mateixa idea al segle cinquè, i va comparar Maria amb "l'arbust animat de natura en el qual el foc del diví naixement mai no es consumeix". i per aquests motius tan extraordinaris l'esbarzer també va passar a simbolitzar la Immaculada Concepció: "La Verge fou com l'arbust ardent de Moisès perquè de les temibles flames del Pecat Original, gràcies a un gran miracle, es va preservar la puresa del seu cos i de la seua ment" (a Alva y Astorga, *Bibliotheca Virginalis*).

Ah, estimats lectors, quin esbarzer més embullat. Perquè, arran d'aquest episodi, diferents pintors del Renaixement varen intentar pintar aquest formidable arbust ardent però incombustible: alguns figuren un Moisès esparverat davant un foc violent (Dieric Bouts), alguns altres un d'amatent a les paraules divines (Domenico Feti, Francisco Collantes). Però entre tots els quadres el que preferesc és el de Nicolas Froment, un exquisit pintor d'Ais de Provença, que pinta sobre

l'esbarzer ardent una seràfica Verge amb el Nen, plàcidament asseguda sobre les barces, al davant del gest d'alarma de Moisès, que tem per la vida de tots dos.

i, tanmateix, potser l'esbarzer ardent no és sinó un error d'interpretació. Potser no estava *en flames*, sinó que tenia les fulles molt vermelles, com s'esdevé amb moltes rosàcies. i especialment amb *Rubus sanctus*, que alguns botànics anomenen *Rubus sanguineus*, per la portentosa coloració vermella. Comptat i debatut, no calia excedir-se tant en el miracle: els talmudistes ja tenien prou teca amb la interpretació d'aquest "Sóc qui sóc". L'esbarzer ardent incombustible són ganes d'immobilitzar intel·lectualment la clientela, enganxada en una espessa bardissa definitivament intractable.

